University of Sistan and Baluchestan

Stable Economy Journal

Iranian Scientific Social Welfare Association

The Impact of Multilateral Trade Liberalization and Economic Structural Vulnerability on the Outflow of FDI in D8 Countries

Fatemeh Nezaie[1], Mohammad Mehdi Barghi Oskooee[2], Vahid Nikpey Pesyan[3]

1. Master of Economics, Faculty of Economics and Management, University of Tabriz, Tabriz, Iran. E-mail: fnezaie@yahoo.com .
2. Corresponding Author Associate Professor, Department of Economics, Faculty of Economics and Management, University of Tabriz, Tabriz, Iran E-mail: mahdi_oskooee@yahoo.com
3. PhD student in Economic Development, Department of Economics and Management, Urmia University, Iran. E-mail: v.nikpey@urmia.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received:8 February2022
Revised: 4 April 2022
Accepted: 24 April 2022
Published online:8May2022

Keywords:
Multilateral trade liberalization,
Structural economic vulnerability,
Foreign direct investment outflow,

ABSTRACT

Foreign direct investment is one of the main methods of access to capital, technology and the possibility of continued economic growth of countries and leads to solving the problem of unemployment, creating employment, increasing production and reducing inflation. In most countries, due to the high structural economic vulnerability, the implementation of multilateral trade liberalization policy will lead to the outflow of foreign direct investment. Therefore, the implementation of correct policies by governments will reduce the damage index. Structural economic acceptance and the expansion of multilateral trade liberalization will prevent the outflow of foreign direct investment. Therefore, the purpose of this study is to investigate the effect of multilateral trade liberalization in the context of structural economic vulnerability on the outflow of foreign direct investment in D8 member countries with the Generalized Torque (GMM) approach during the period 1996-2019. The results of the above study indicate that there is a positive relationship between multilateral trade liberalization and structural structural vulnerability on the outflow of foreign direct investment in D8 member countries. Among other research findings, the real GDP per capita variable has a positive effect on the outflow of foreign direct investment, while the exchange rate variable has a negative effect on the FDI outflow. Therefore, in order to positively affect multilateral trade liberalization on the outflow of foreign direct investment, it is necessary to reduce the degree of structural economic vulnerability by improving the country's infrastructure and reforming economic structures.

Cite this article: Nezaie, F., Barghi Oskooee, M., & Nikpey Pesyan, V. (2022). The Impact of Multilateral Trade Liberalization and Economic Structural Vulnerability on the Outflow of Foreign Direct Investment in D8 Countries. *Stable Economy Journal*, 3 (1), 37-60. DOI: 10.22111/sedj.2022.41492.1183

© The Author(s).
DOI: 10.22111/sedj.2022.41492.1183

Publisher: University of Sistan and Baluchestan

اقتصاد باثبات

دانشگاه سیستان و بلوچستان

انجمن علمی رفاه اجتماعی ایران

بررسی تأثیر آزادسازی تجاری چندجانبه و آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی بر جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای عضو D8

فاطمه نزاعی[۱] ، محمدمهدی برقی اسکویی[۲] ، وحید نیک پی پسیان[۳]

۱. کارشناس ارشد علوم اقتصادی، دانشکده اقتصاد و مدیریت دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: fnezaie@yahoo.com

۲. نویسنده مسئول، دانشیار گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد و مدیریت دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: mahdi_oskooee@yahoo.com

۳. دانشجوی دکتری توسعه اقتصادی، دانشکده اقتصاد و مدیریت دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران. رایانامه: v.nikpey@urmia.ac.ir

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۱۹

تاریخ ویرایش:۱۴۰۱/۱/۱۵

تاریخ پذیرش : ۱۴۰۱/۲/۴

تاریخ انتشار:۱۴۰۱/۲/۱۸

واژه‌های کلیدی:
آزادسازی تجاری چندجانبه، آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی، خروج سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی،

چکیده

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی یکی از روش‌های عمده دستیابی به سرمایه، فناوری و امکان تداوم رشد اقتصادی کشورها محسوب شده و منجر به حل مشکل بیکاری، ایجاد اشتغال، افزایش تولیدات و کاهش تورم می‌شود. در اغلب کشورها، با توجه به شرایط آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی بالا، اجرای سیاست آزادسازی تجاری چندجانبه منجر به خروج سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌شود لذا، اجرای سیاست‌های صحیح از طرف دولت‌ها منجر به کاهش شاخص آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی شده و گسترش آزادسازی تجاری چندجانبه موجب عدم خروج سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌شود. از این‌رو، هدف تحقیق حاضر بررسی تأثیر آزادسازی تجاری چندجانبه در بستر میزان آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی بر جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای عضو D8 با رویکرد گشتاورهای تعمیم‌یافته (GMM) طی دوره زمانی ۲۰۱۹- ۱۹۹۶ است. نتایج پژوهش فوق حاکی از آن است که رابطه مثبت بین آزادسازی تجاری چندجانبه و آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی بر جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای عضو D8 برقرار می‌باشد. از سایر نتایج تحقیق، متغیر تولید ناخالص داخلی سرانه حقیقی تاثیری مثبت بر جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارد، در حالی‌که متغیر نرخ ارز تاثیری منفی بر جریان خروجی FDI دارد. بنابراین، جهت اثرگذاری مثبت آزادسازی تجاری چندجانبه بر جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، لازم است میزان آسیب‌ذیری ساختاری اقتصادی از طریق بهبود زیرساخت های کشور و اصلاح ساختارهای اقتصادی کاهش یابد.

استناد: نزاعی، فاطمه، برقی اسکویی، محمدمهدی و نیک پی پسیان، وحید (۱۴۰۱). بررسی تأثیر آزادسازی تجاری چندجانبه و آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی بر جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای عضو D8 . *اقتصاد باثبات*، ۳ (۱)، ۳۷-۶۰.

DOI: 10.22111/sedj.2022.41492.1183

ناشر: دانشگاه سیستان و بلوچستان

حق‌مؤلف © نویسندگان.

مقدمه

تئوری‌های اقتصادی و مطالعات انجام شده در زمینه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی[1] نشان می‌دهد عوامل مختلفی بر جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی اثر گذارند که این عوامل را می‌توان به عوامل اقتصادی، سیاسی و اجتماعی تفکیک کرد. در ارتباط با کارکرد کشورهای در حال توسعه در عرصه عوامل اقتصادی می‌توان بیان نمود که نهادها در رقابت وسیعی با یکدیگر از طریق تحول عوامل کلیدی و تدبیرهای اقتصادی هستند که نظیر شرایط بازار کار درونی، مالیات‌ها، موانع تعرفه‌ای، سوبسیدها و خصوصی‌سازی، سعی در التیام موقعیت کشور خود در عدم خروج سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارند (نیک‌پی پسیان و شهبازی،۱۴۰۰). از این‌رو، چنین کشورهایی برای تدوام رشد اقتصادی به انباشت سرمایه به مفهوم وسیع آن نیازمند هستند. یکی از مشکلات اساسی در کشورهای در حال توسعه این است که منابع مالی کافی برای سرمایه‌گذاری در این کشورها وجود ندارد. لذا، بسیاری از کشورهای در حال توسعه برای گریز از این مشکل به جذب سرمایه‌های خارجی در قالب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی متوسل می‌شود. سرمایه‌گذاران خارجی، به ویژه شرکت‌های چند ملیتی، برای ارتقای سطح رقابت‌پذیری و کسب سود بیشتر، علاقه‌مند به سرمایه‌گذاری در مناطق مستعد و مزیت‌دار هستند. فواید خالص سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی برای کشور هدف، بیشتر تابعی از سیاست‌های دولت و ظرفیت جذب این نوع سرمایه‌گذاری در کشور بوده تا متأثر از استراتژی شرکت‌های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، بنابراین سیاست‌گذاران در کشورهای در حال توسعه به این حقیقت پی برده‌اند که با در پیش گرفتن سیاست‌های معقول و مناسب تجاری می‌توانند جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را کاهش دهند و با جذب سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی برای رشد و توسعه کشور گامی مؤثر بردارند (آذربایجانی و همکاران، ۱۳۹۳).

در پاسخ به علت جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، اقتصاددانان تاکنون عوامل مختلفی را در میان کشورها نام برده‌اند. عواملی چون بالا بودن نرخ ارز، افزایش نرخ تورم، باز بودن درجه تجاری، نرخ دستمزد بالا، نسبت بدهی خارجی به تولید ناخالص داخلی، ببی‌ثباتی سیاسی، دموکراسی پایین، عدم حقوق حاکمیت، تروریسم که هر کدام به نوبه خود بخشی از تفاوت مشاهده شده در جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در میان کشورها را نشان می‌دهند. اما قطعا عوامل مختلفی نیز وجود دارد که یا از خاطر اقتصاددانان نادیده گرفته شده یا استفاده از الگوی کمی در محاسبه آن‌ها و بررسی میزان اثرگذاری‌شان بر میزان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم

[1] Foreign Direct Investment (FDI)

خارجی دشوار یا غیرممکن است. بدون شک علاوه بر عوامل مذکور، سایر عوامل نیز در تاثیرگذاری بر جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌تواند وجود داشته باشد (*Gnangnon,2017*). یکی دیگر از عواملی که تأثیر بسزایی بر جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارد می‌توان به شاخص آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی اشاره نمود. شاخص آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی می‌تواند ناشی از اتخاذ سیاست‌های یک کشور باشد، لذا شاخص مذکور یک پدیده ذاتی یا دائمی نیست. بنابراین آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی را می‌توان به استعداد یک کشور برای در معرض زیان قرار گرفتن از جانب فشارهای اقتصادی تعریف نمود (*Briguglio,2014*). لذا اغلب کشورها به دلیل آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی بالا، عدم ایجاد بستر مناسب اقتصادی، فقدان شرایط مناسب مبتنی بر نیازهای بازار و با توجه به آزادسازی تجاری چندجانبه با توجه به وضعیت آسیب‌پذیر اقتصادی منجر به خروج جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌شود. بنابراین، خروج سرمایه مانع استفاده از تکنولوژی‌های برتر با فناوری بالا جهت رشد تولیدات داخلی مخصوصا بخش صنعت، افزایش بی‌ثباتی اقتصادی، افزایش نرخ بیکاری و در نتیجه کاهش رشد اقتصادی می‌شود. در نتیجه، از یک طرف با توجه به میزان شاخص آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی بالا برای کشورهای در حال توسعه مخصوصا کشورهای عضو D8[۱] و از طرفی با توجه به بروز شوک‌های مختلف اقتصادی، تجاری و مالی و عدم توازن‌های متغیرهای کلان اقتصادی در راستای آزادسازی تجاری چندجانبه، جهت مقابله با خروج سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی برای کشورهای فوق و سرریز عواید ناشی از عدم خروج سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی با نیل به بهبود زیرساخت‌ها و توسعه اقتصادی، ضروری است تاثیر آزادسازی تجاری و آسیب پذیری ساختاری اقتصادی بر جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی با استفاده از رویکرد گشتاورهای تعمیم‌یافته برای کشور فوق الذکر مورد بررسی قرار بگیرد.

از این‌رو، هدف تحقیق حاضر آن است که با توجه به آزادسازی تجاری چندجانبه، شاخص آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی چگونه و به چه صورت بر جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی تأثیر گذار می‌باشد. به منظور پاسخ به این پرسش، مقاله حاضر در شش بخش ساماندهی گردیده است به طوری‌که در ادامه ادبیات پژوهش و پیشینه تجربی مورد بررسی قرار گرفته است. در بخش بعدی روش شناسی پژوهش و روند متغیرهای اصلی کشورهای عضو D8 مورد بررسی

---

[۲] گروه هشت کشور اسلامی در حال توسعه با نام اختصاری D8، گروهی اقتصادی متشکل از هشت کشور در حال توسعه که عبارت‌اند از: بنگلادش، مصر، اندونزی، ایران، مالزی، نیجریه، پاکستان و ترکیه. این گروه در ۲۵ ژوئن ۱۹۹۷ (۲۵ خرداد ۱۳۷۶) به پیشنهاد نجم الدین اربکان (رهبر حزب اسلام گرای رفاه و نخست وزیر ترکیه) با هدف تقویت همکاری‌های اقتصادی کشورهای عضو تشکیل شد.

قرار گرفته و سپس به معرفی مدل پرداخته شده است. بخش پنجم در ارتباط با برآورد مدل و تجزیه و تحلیل داده‌های مدل می‌باشد و در نهایت در بخش ششم، نتیجه‌گیری و پیشنهادات ارائه گردیده است.

۲. ادبیات موضوع و پیشینه تحقیق

سرمایه‌گذاری به عنوان یکی از مسائل عمده اقتصادی مطرح بوده و برای ایجاد تداوم رشد اقتصادی در هر کشوری مخصوصا کشورهای در حال توسعه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در جامعه جهانی تنها کشورهایی حرفی برای گفتن خواهند داشت که توان فنی تولیدی بالایی داشته باشند و برای این موفقیت در این امر نیاز به سرمایه قابل ملاحظه‌ای دارند. لذا، استفاده از منافع مالی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به عنوان مکمل منابع داخلی ضروری به نظر می‌رسد. ولیکن، عواملی موجب عدم ورود سرمایه به کشورهای در حال توسعه شده و منجر به خروج سرمایه از این کشورها می‌شود (الهی و همکاران، ۱۳۹۹).

شوک‌های اقتصادی منجر به خروج جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌شود و چنانچه شرایط رکود عمیق بر اقتصاد حاکم باشد ممکن است نتیجه‌اش تعطیلی تعداد زیادی از شرکت‌های تولیدی و زیان فعالیت‌های اقتصادی شود که پایه تولیدی یک اقتصاد را دچار نقض کند و ظرفیت رشد و اشتغال را کاهش دهد. شوک‌های اقتصادی منجر به نوسان رشد می‌شود که در چنین محیطی در یک کشور سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی مناسب نخواهد بود و منجر به خروج جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی خواهد شد. عوامل متعددی بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی موثر می‌باشند که ثبات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی، سیاست‌های مربوط به وظایف و ساختار بازارها، موافقت‌نامه‌های بین‌المللی در مورد سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، سیاست خصوصی‌سازی، سیاست‌های تجاری (تعرفه‌ها و موانع غیرتعرفه‌ای) و سیاست مالیاتی را می‌توان ذکر نمود. لذا اگر این عوامل در کشوری به صورت ضعیف حاکم باشد منجر به خروج سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از کشور خواهد شد. خروج سرمایه موجب کاهش مهارت‌های مدیریت و بازاریابی اقتصاد داخلی، کاهش اشتغال و فرصت‌های شغلی جدید، کاهش در رقابت و بهبود کیفیت و کمیت کالا و خدمات و منجر به کاهش معاملات تجاری می‌شود و تأثیرات منفی بسیاری در سایر عرصه‌ها آشکار خواهد نمود (*Guilaumont Patrick,2010*). یکی دیگر از عواملی که موجب خروج جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌گردد، آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی است. تعاریف مختلفی از آسیب‌پذیری اقتصادی بیان شده است. آسیب‌پذیری از ویژگی‌های ساختاری یک کشور لحاظ می‌شود که منجر به افزایش نقاط ضعف اقتصاد در برابر شوک‌های برون‌زا می‌گردد. از دیگر نتایج

آسیب‌پذیری اقتصادی، جلوگیری از رشد اقتصادی در بلندمدت است (*Angeon & Bates,2015*).

بین صاحب نظران در خصوص ویژگی‌های آسیب‌پذیری ساختاری اقتصاد که منشأ مواجهه یک اقتصاد با شوک‌ها است، اتفاق نظر وجود دارد. برای مثال، برخی از مطالعات بر اندازه و مکان به عنوان ویژگی تعیین‌کننده در مواجهه یک کشور با شوک‌های اقتصادی و غیراقتصادی تأکید دارند و برخی دیگر وابستگی به صادرات یا وابستگی به جریان‌های سرمایه خصوصی را به عنوان ویژگی‌های اصلی جهت مواجهه اقتصاد با شوک‌های اقتصادی و غیراقتصادی معرفی می‌کنند (*Seth & Ragab,2012*). یک شوک ممکن است که سرمایه‌گذاران خارجی از میزان دارایی‌های خود در بازارهای داخلی بکاهند و منجر به سقوط بازارهای داخلی گردد (*Röhn et al,2015*). از این‌رو، سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی به دلیل عدم اطمینان از فضای اقتصادی از کشورها خارج می‌شود ولی در مقابل، می‌توان از طریق کاهش موانع و محدودیت‌های تجاری از تأثیر منفی آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی بر جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی جلوگیری نمود و تأثیر منفی آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی را کاهش داد. بنابراین میزان آسیب‌پذیر بودن اقتصادی کشور با توجه به عوامل ذکر شده منجر به خروج سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی خواهد شد و در مقابل یکی از راه حل‌های مهم اقتصادی جهت خروج کمتر جریان سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی کاهش موانع و محدودیت‌های تجاری و افزایش آزادسازی تجاری چندجانبه در کشور می‌باشد. ساختار اقتصادی کشورها، مخصوصاً کشورهای در حال توسعه در برابر عوامل نامطلوب داخلی بسیار ضربه‌پذیر است. بی‌ثباتی سیاسی به عنوان مهم‌ترین عامل داخلی، نزدیک‌ترین تعامل را با مفهوم امنیت اقتصادی در تأثیرگذاری بر عوامل تولید دارد. در کشورهای در حال توسعه، نااطمینانی که در فضای بی‌ثباتی سیاسی و انجام رفتارهای خشونت‌آمیز پدید می‌آید، موجب کاستن از سرمایه‌گذاری‌ها، عدم توانایی کشور در جذب موفق سرمایه‌های خارجی و فرار سرمایه می‌گردد. حال با توجه به اینکه آزادسازی تجاری چندجانبه در صورت فراهم بودن بستر تحقق آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی، آثار منفی بر جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌تواند داشته باشد، لذا کشورها باید زیرساخت‌های اقتصادی را به گونه‌ای بهبود بخشند تا میزان آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی کمتر شده و تأثیر آزادسازی تجاری چندجانبه در کاهش جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و افزایش جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی فراهم گردد. چالش اساسی کشورها اتخاذ سیاست‌هایی جهت مقابله با میزان آسیب‌پذیر بودن ساختار اقتصادی در مقابل شوک‌های احتمالی وارده بر اقتصاد کشور است و مقابله با میزان آسیب‌پذیر بودن ساختار اقتصادی در مقابل شوک‌های احتمالی وارده بر اقتصاد کشور است و ایجاد فضای

مناسب جهت تجارت بین‌المللی با سایر کشورها می‌باشد که هر دو این عوامل در راستای جلوگیری از خروج سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی خواهند بود. از طرفی کشورهای عضو D8 به دلیل عضویت آن‌ها در سازمان تجارت جهانی، از یک سو به عنوان یک رقیب در عرصه تجارت جهانی و از سوی دیگر به عنوان یک فرصت در راستای انتقال سرمایه و تکنولوژی برای کشورها محسوب می‌شود. پیمآن‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، موانع تجاری و تعرفه‌های بین کشورهای عضو D8 را به تدریج حذف کرده و دسترسی به بازارهای بزرگتر را فراهم نموده و در نتیجه، می‌توان چشم انداز گسترده‌تری برای آن‌ها در راستای آزادسازی تجاری فراهم نمود.

۲-۱ . مطالعات داخلی

نجارزاده و مالکی (۱۳۸۴) در پژوهشی با عنوان عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ۳۱ کشور اسلامی را طی بازه زمانی ۲۰۰۰-۱۹۹۵ با استفاده از داده‌های پانلی، مورد مطالعه قرار دادند. نتایج به دست آمده نشان داد که گسترش اندازه بازار، اجرای سیاست‌های مناسب بازرگانی، کاهش نرخ تورم، کاهش کسری بودجه و نیز کاهش بدهی‌های خارجی دولت، دارای اثری مثبت بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای اسلامی دارد.

شاه آبادی و پوران (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان بررسی رابطه متقابل سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و تجارت در ایران طی بازه زمانی ۱۳۶۸-۱۳۸۶ با استفاده از آزمون دیکلی- فولر تعمیم یافته (ADF[1]) و فیلیپس - پرون(PP[2]) و آزمون والد پرداختند. نتایج حاکی از آن است که رابطه دو سویه بین سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و صادرات صنعتی وجود دارد ولی رابطه میان درجه باز بودن تجارت ایران و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی یک طرفه بوده و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی علّیت درجه باز بودن تجارت در ایران است.

دهقان شبانی و آفرینش‌فر (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان تحلیل تأثیر فضای کسب و کار بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران و کشورهای منتخب طی بازه زمانی ۱۳۹۲-۱۳۸۵ با استفاده از روش سیستمی گشتاور تعمیم یافته در داده‌های تابلویی پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که عواملی چون ثبات سیاسی، کنترل فساد، جهانی شدن

[1] Augmented Dickey Fuller
[2] Philips Pron

اقتصاد و رونق کسب و کار بر افزایش جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی اثر مثبت دارند.

رفعت (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان رابطه تعاملی بین ادغام تجاری منطقه‌ای و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران طی بازه زمانی۱۳۹۲-۱۳۷۳ و با استفاده از روش GLS[1] پرداخت. نتایج تحقیق نشان داد که رابطه مثبت و معنی‌داری بین جریان تجارت و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی وجود دارد و اثر تورم بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ایران منفی است و همچنین تأثیر تولید ناخالص داخلی بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی مثبت است.

مفوضی، طباطبایی نسب و ابطحی (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان آثار کیفیت نهادی و فشار بازار ارز بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی: مطالعه بین کشوری طی بازه زمانی ۱۳۹۴-۱۳۸۱ با استفاده از روش گشتاورهای تعمیم یافته(GMM[2]) پرداختند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که ثبات سیاسی، کیفیت قوانین و مقررات، حاکمیت قانون و کنترل فساد تأثیر مثبتی بر جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارد.

فشاری (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان بررسی تأثیر نظام‌های بی‌ثباتی نرخ واقعی ارز بر جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ایران (رهیافت غیرخطی الگوی چرخشی مارکوف) طی بازه زمانی ۱۳۹۵-۱۳۵۳ با استفاده از روش الگوی خودرگرسیونی تعمیم یافته پرداخت. نتایج حاکی از آن است که متغیرهای نرخ واقعی ارز، تولید ناخالص داخلی حقیقی و درجه باز بودن تجارت تأثیر مثبت و معناداری بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران داشته‌اند.

کیان‌پور و پیری (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی(FDI)، کشورهای منطقه منا طی بازه زمانی ۱۳۵۹-۱۳۹۴ با استفاده از الگوی داده‌های پانلی پرداختند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که اثر باز بودن و رشد اقتصادی اثر مثبت و معناداری بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارد و فساد و مخارج تحقیق و توسعه اثر معناداری بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ندارد.

بسیاری از مطالعات در صدد تحقق افزایش جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از طریق سیاست آزادسازی تجاری بوده‌اند اما تمایز تحقیق حاضر با سایر مطالعات این است که پژوهش فوق به دنبال ارائه راهکار برای کاهش جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی

[1] Generalized least squares
[2] Generalized Method of Moments

است و نشان می‌دهد که اجرای سیاست آزادسازی تجاری چند جانبه به تنهایی در جهت جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نمی‌تواند موفق باشد و اگر میزان آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی در یک کشور بالا باشد، اجرای سیاست آزادسازی تجاری چند جانبه نه تنها در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نمی‌تواند مفید باشد بلکه منجر به خروج سرمایه نیز می‌گردد.

۲-۲. مطالعات خارجی

به لحاظ تجربی مطالعات گسترده‌ای در خصوص رابطهٔ متقابل سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و آزادسازی تجاری صورت گرفته است. برخی از مطالعات نیز در خصوص مؤلفه‌هایی نظیر فساد، تروریسم و عواملی که موجب بی‌ثباتی اقتصادی و سیاسی بوده‌اند، بر جریان ورودی و خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند که به عنوان عوامل مؤثر بر میزان آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی می‌باشند. در ادامه برخی از این مطالعات خارجی و داخلی مرتبط ارائه می‌گردد.

آفریکانو و ماگال هاس[1] (۲۰۰۵) در پژوهشی با عنوان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و تجارت با رویکرد تحلیل جاذبه طی بازه زمانی ۱۹۹۸-۲۰۰۰ برای تجارت دو طرفه بین پرتغال و کشورهای OECD[2] پرداخته‌اند. نتایج حاکی از آن است که جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی رابطه مثبتی با تجارت دارد که انتظار می‌رود وجود نوعی رابطه مکملی بین این دو باشد. البته این اثر روی صادرات نسبت به واردات قوی‌تر است، در نتیجه اثر مثبتی روی تراز تجاری دارد.

الصدیق[3] (۲۰۰۹) در پژوهشی با عنوان اثر فساد بر جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی با استفاده از روش اقتصادسنجی مبتنی بر داده‌های تابلویی برای ۱۱۷ کشور میزبان طی بازه زمانی ۲۰۰۴-۱۹۸۴ مورد بررسی قرار داد. نتایج این پژوهش نشان داد که سطح فساد در کشور میزبان اثری معکوس بر جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارد؛ به طوری‌که یک واحد افزایش در سطح فساد باعث کاهش یازده درصدی در جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی سرانه می‌شود.

---

[1] Africano, A., Magalhaes, M
[2] Organisation for Economic Co-Operation and Development
[3] Al-Sadig

کالی[1] (۲۰۱۱) در پژوهشی با عنوان آزادسازی تجاری چند جانبه، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و حجم تجارت جهانی، با بررسی کشورهای منتخب با استفاده از روش بهینه‌یابی خطی طی بازه زمانی ۲۰۰۹-۱۹۸۶ پرداخت. نتایج نشان می‌دهد که آزادسازی تجاری چند جانبه منجر به افزایش هر دو حجم تجارت جهانی و میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی شده است و هر چقدر هزینه تجارت بین منطقه‌ای بالا باشد شرکت‌ها به سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌پردازند.

بندیوپایای، ساندلر و یوهانس[2] (۲۰۱۳) در پژوهشی با عنوان رابطه بین تروریسم و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در بین ۷۸ کشور در حال توسعه طی بازه زمانی ۲۰۰۸-۱۹۸۴ با استفاده از الگوی داده‌های پانلی مورد بررسی قرار دادند. نتایج مطالعه نشان داد که تروریسم (چه تروریسم داخلی و چه حوادث تروریسم بین‌المللی) سبب کاهش جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و در نهایت موجب کاهش رشد اقتصادی در نمونه مورد مطالعه می‌گردد.

فوگازا و ترنتینی[3] (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان دسترسی به بازار و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای OECD طی بازه زمانی ۲۰۱۰-۱۹۹۰ با استفاده از روش داده‌های پانلی پرداختند. نتایج حاکی از آن است که محل و نوع سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی تحت تأثیر تصمیمات تجاری است و انگیزه‌های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌تواند ناشی از عوامل مختلف باشد.

تایبریو آلبلسکو[4] (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان تعامل بین تجارت و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی: تجربه کشورهای CEE[5] با استفاده از روش داده‌های پانلی طی بازه زمانی ۲۰۰۰-۲۰۱۳ پرداخت. نتایج نشان می‌دهد که بین تجارت و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی اثر مکمل وجود دارد و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به ویژه در کشورهای عضو CEE قوی‌تر است.

[1] Collie
[2] Bandyopadhyay, S. T., Sandler and Younas
[3] Fugazza, M. & Trentini
[4] Albulescu
[5] Communauté Economique Européenne

گنانگنون[1] (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان آزادسازی تجاری چند جانبه و جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ۱۷۱ کشور طی بازه زمانی ۲۰۱۲-۱۹۹۵ با روش داده‌های پانلی پرداخت. نتایج مطالعه وی حاکی از آن است که آزادسازی تجاری چندجانبه منجر به افزایش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای مورد مطالعه شده و شواهد نشان می‌دهد که سیاست تجارت داخلی همواره به طور مثبتی سرمایه‌گذاری مستقیم داخلی را در چارچوب آزادسازی سیاست‌های تجاری چندجانبه هدایت می‌کند و بزرگترین منافع سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در زمانی است که کشورها سیاست‌های تجاری خود را در زمینه آزادسازی تجاری چندجانبه فعال کنند.

پلیکسنی و تئودور[2] (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان بررسی تجربی جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در اقتصادهای در حال توسعه: تروریسم به عنوان یک عامل تعیین کننده در ۱۸ کشور در حال توسعه طی بازه زمانی ۲۰۱۶-۱۹۷۰ با روش داده‌های پانلی پرداخته‌اند. نتایج حاکی از آن است که یکی از مهم‌رین عوامل بازدارنده سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی فعالیت‌های تروریستی است که مورد توجه سرمایه‌گذاران خارجی قرار می‌گیرد و جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را افزایش می‌دهد.

دلیس، سوندرمن و ونتینکیست[3] (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان عوامل محرک جریآن‌های ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در اقتصادهای پیشرفته در کشورهای OECD در طی بازه زمانی ۲۰۱۸-۱۹۸۵ با روش داده‌های پانلی پرداخته‌اند. نتایج مطالعه حاکی از آن است که کیفیت نهادها و ساختار اقتصادی بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بسیار مهم بوده و اثر مثبت دارد.

۳. روش شناسی پژوهش

۳-۱.روش گشتاورهای تعمیم یافته (GMM)[4]

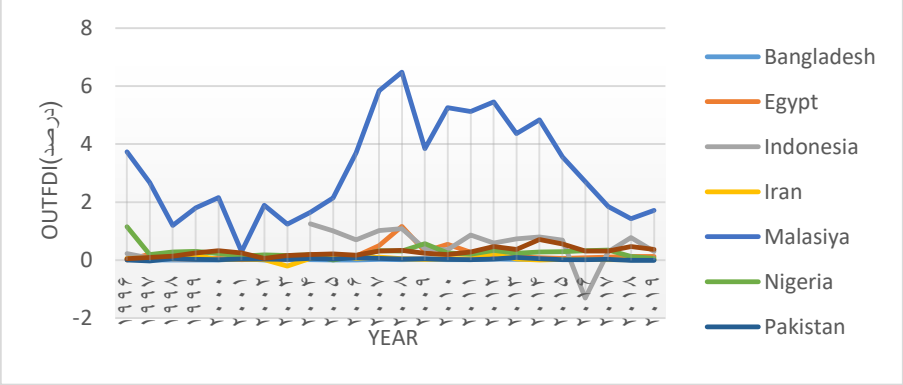
این روش یکی از موضوعات کاربردی در اقتصادسنجی است. روش داده‌های تابلویی با لحاظ ناهمگنی در مقاطع، تورش برآورد و هم خطی را کاهش و کارایی، درجه آزادی و تغییر پذیری را افزایش می‌دهد و نسبت به روش‌های داده‌های مقطعی و سری زمانی روش بهتری است (سوری، ۱۳۹۲). از معروف ترین الگوهای پویا، می‌توان به مدل‌های خودرگرسیونی اشاره نمود که در آن‌ها

[1] Gnangnon
[2] Polyxeni, k., & Theodore
[3] Dellis, K., Sondermann, D., & Vansteenkiste
[4] Generalized Method of Moments (GMM)

متغیر وابسته با یک یا چند وقفه زمانی به صورت متغیر مستقل در تصریح الگو، لحاظ می‌گردد. متدلوژی فوق یکی از روش‌های تخمین مناسب در داده‌های تابلویی بوده، به طوری‌که این روش آثار تعدیل پویای متغیر وابسته را در نظر می‌گیرد (صادقی، ۱۳۹۲). الگوی پانل پویای گشتاور تعمیم یافته موقعی کاربرد دارد که در داده‌های پانل تعداد مقاطع بیشتر از تعداد بازه زمانی مورد بررسی باشد (*Baltagi,2002*). از دیگر مزایای روش فوق نسبت به سایر الگوهای اقتصادسنجی، حل مشکل درون زا بودن متغیرها، کاهش یا رفع هم خطی، حذف متغیرهای ثابت در طی زمان و افزایش بعد زمانی متغیرها را نام برد (*Greene,2008*).

۳-۲.بررسی روند متغیرهای اصلی پژوهش

۳-۲-۱.بررسی روند جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی کشورهای عضو D8

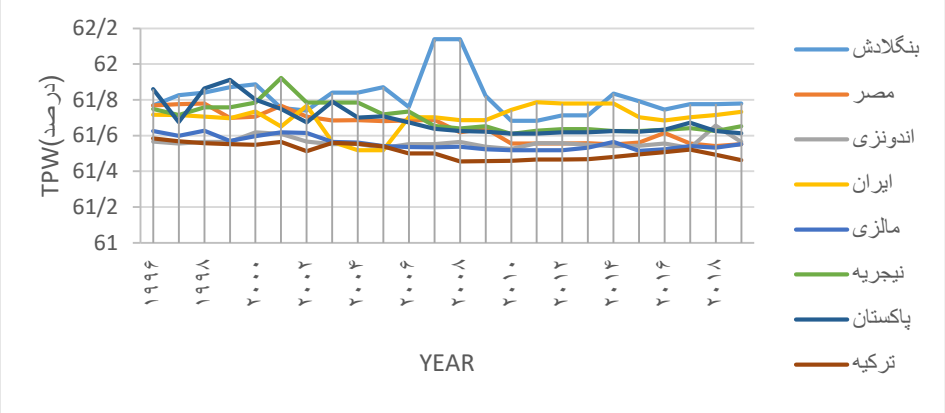

نمودار ۱. روند جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی کشورهای عضو D8 (درصدی از GDP)
(منبع: آنکتاد۲۰۲۰)

همانطور که در **Error! Reference source not found.** مشهود است در کشور ایران جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در سطح نسبتاً پایداری قرار دارد. آمار منتشر شده از سوی آنکتاد نشان می‌دهد که جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران بین سال‌های ۱۹۹۶ و ۲۰۰۳، از مبلغ ۲۲,۵۹ میلیون دلار، به میزان ۱۲۰ میلیون دلار تغییر یافته، اما متاسفانه مجدداً سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در سال‌های ۲۰۰۴ و ۲۰۰۵ دچار کاهش شده است. همچنین از سال ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۱ سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی روندی پایدار داشته است که در سال ۲۰۱۲ خروج جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران افزایش یافته و سپس به حالت

پایدار بازگشته است. جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی تحت تأثیر عوامل بسیاری است که مهم‌ترین آن‌ها نرخ ارز و تولید ناخالص داخلی سرانه حقیقی کشور و همینطور به میزان آزاداسازی تجاری بستگی دارد. به طور کلی نواسانات نرخ ارز باعث به وجود آمدن ریسک و نااطمینانی و موجب کاهش انگیزه سرمایه‌گذاری خارجی و به طور خاص کاهش ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی یا افزایش خروج سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می۲گردد. در مورد ایران که قسمت قابل توجهی از درآمدهای ارزی ایران ناشی از صادرات نفت می‌باشد، قیمت جهانی نفت می‌تواند منشأ بی‌ثباتی نرخ ارز واقعی تلقی گردد. بالا بودن خروج سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشوری هم‌چون مالزی به دلیل بروز بحران‌های اقتصادی متعدد و پایین بودن ارزش پولی ملی این کشور است. کاهش ارزش پول ملی مالزی به رغم اتخاذ سیاست‌های مختلف از سوی بانک مرکزی این کشور همچنان ادامه دارد و اکنون مجموعه‌ای از عوامل داخلی و خارجی در ادامه این روند تأثیرگذار هستند.

۳-۲-۲.بررسی روند آزادسازی تجاری چند جانبه کشورهای عضو D8

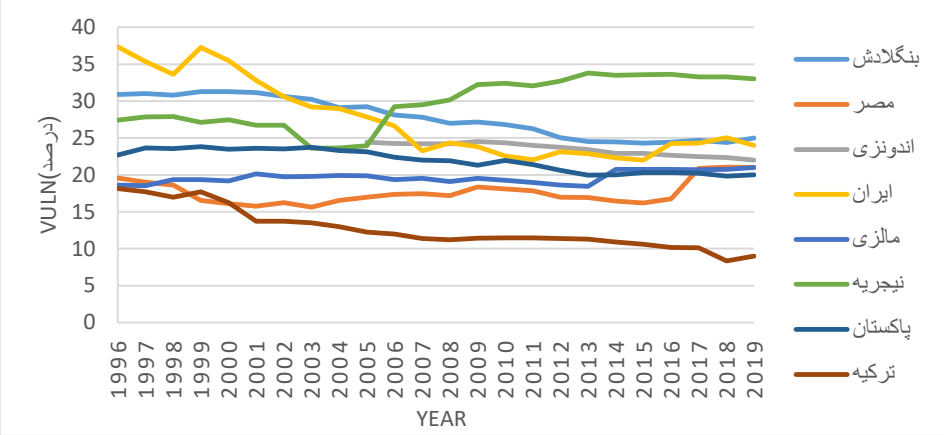

نمودار ۲. روندآزادسازی تجاری چندجانبه کشورهای عضو D8 (منبع: آنکتاد۲۰۲۰)

با توجه به Error! Reference source not found. آزادسازی تجاری چندجانبه ایران سیر صعودی و مثبت دارد و میانگین آزادسازی تجاری چند جانبه سایر کشورهای عضو D8 نزولی و منفی می‌باشد. آزادسازی تجاری چندجانبه به عنوان حرکت به سمت تجارت آزاد از طریق کاهش در تعرفه‌ها و سایر موانع تجاری تعریف شده است و مهم‌ترین نیروی پیش برندهٔ جهانی شدن محسوب می‌شود. در میان کشورهای عضو D8، کشور بنگلادش از آزادسازی تجاری چندجانبه

بالاتری و کشور ترکیه از آزادسازی تجاری چندجانبه پایین‌تری نسبت به سایر کشورها برخوردار است.

۳-۲-۳.بررسی روند شاخص آسیب‌پذیری ساختاری اقتصاد کشورهای عضو D8

نمودار ۳. روند شاخص آسیب‌پذیری ساختاری اقتصاد کشورهای عضو D8 (منبع:پایگاه داده‌های فردی[1])

با توجه به Error! Reference source not found. شاخص آسیب‌پذیری ساختاری اقتصاد برای کشور ایران در طول سال‌های ۲۰۱۹-۱۹۹۶ به شکل نزولی و منفی بوده است که این نشانگر بهتر شدن وضعیت ایران در این دوره است. اما در کشور نیجریه سیر صعودی صورت گرفته است اما در این میان کشور ترکیه از سایر کشورهای عضو D8 آسیب‌پذیری ساختاری کمتری دارد. سایر کشورهای عضو D8 به صورت روند پایدار هستند اما کشور مالزی در سال ۲۰۱۳ به دلیل داشتن شوک اقتصادی به صورت ناگهانی آسیب‌پذیری ساختاری جهشی پیدا کرده است. برای پایین آمدن سطح شاخص آسیب‌پذیری ساختاری اقتصاد باید عوامل موثر این شاخص از جمله آزادسازی تجاری، درجه باز بودن اقتصاد، درجه باز بودن مالی شناسایی و تقویت شود و اتخاذ سیاست‌هایی جهت کاهش شاخص آسیب‌پذیری ساختاری صورت پذیرد. بنابراین باید مهم‌ترین هدف سیاست‌گذاران کشور در جهت اصلاح روابط اقتصادی خارجی و کاهش آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی باشد.

[1] http://www.ferdi.fr

۳-۳.معرفی الگو و متغیرهای پژوهش

مدل مورد استفاده در این مطالعه بر اساس مطالعه گنانگنون[1] (۲۰۱۷) می‌باشد که به صورت رابطه (۱) تصریح گردیده است. در این رابطه با توجه به اینکه آزادسازی تجاری چندجانبه در بستر میزان آسیب‌پذیری ساختار اقتصادی بر روند جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی تأثیرگذار است لذا رابطه بین متغیرهای آزادسازی تجاری چند جانبه و شاخص آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی به همراه سایر متغییرهای کنترلی مدل در قالب رابطه (۱) مشخص گردیده است.

$$\ln OUTFDI_{i,t}=\beta_0+\beta_1 \ln OUTFDI_{i,t-1}+\beta_2 TPW_{i,t}+ \beta_3 \ln INFDI_{i,t}+\beta_4 \ln GDP_{PC_{i,t}}+\beta_5 REER_{i,t}+\beta_6 VULN_{i,t}+\varepsilon_{it} \quad (۱)$$

به طوری‌که: $\ln OUTFDI_{i,t}$لگاریتم جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به صورت درصدی از تولید ناخالص داخلی است که عبارت است از سرمایه‌گذاری که متضمن روابط اقتصادی بلندمدت بوده و منعکس‌کننده کنترل و نفع مستمر شخصیت حقوقی یا حقیقی مقیم یک کشور در شرکتی واقع در خارج موطن سرمایه‌گذار می‌باشد، $\ln INFDI_{i,t}$ لگاریتم جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به صورت سهمی از تولید ناخالص داخلی می‌باشد، $TPW_{i,t}$ معرف شاخص آزادسازی تجاری چند جانبه است. مجموعه‌ای از قواعد بین‌المللی که کشورها ملزم هستند در روابط تجاری خود با یکدیگر از آن پیروی نمایند. برقراری روابط تجاری در قالب قراردادهای دو جانبه، چندجانبه و منطقه‌ای راهکاری مناسب برای افزایش تعاملات تجاری گزینش شده با دیگر کشورها است. به این مدل از روابط تجاری در قالب قراردادهای چند جانبه، شاخص آزادسازی تجاری چندجانبه گفته می‌شود. این شاخص از نمره آزادی تجاری کشورها برگرفته شده است. شاخص آزاد تجاری ترکیبی از عدم وجود موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای بر واردات و صادرات کالا و خدمات می‌باشد. موانع تجاری شامل محدودیت قیمت، محدودیت‌های نظارتی، محدودیت‌های سرمایه‌گذاری و گمرکی و همچنین مداخلات مستقیم دولت را شامل می‌شود. نمره آزادی تجاری کشورها بین ۰ تا۱۰۰ درجه بندی شده است که نمره تجاری بالاتر نشان دهندۀ موانع تجاری کمتر، یعنی میزان آزادسازی تجاری بیشتر است. شاخص آزادسازی تجاری چند جانبه از میانگین نمره آزادی تجاری کشورها در سایر نقاط جهان به دست آمده است، به طوری‌که میانگین نمرات آزادی تجاری کشورها به جز کشور مربوطه نشان دهنده میزان آزادسازی تجاری چندجانبه در آن کشور معین می‌باشد. $\ln GDP_{PC_{i,t}}$ لگاریتم تولید ناخالص داخلی حقیقی سرانه (برحسب قیمت سال پایه

[1] Gnangnon

۲۰۱۰) در برگیرنده ارزش مجموع کالاها و خدمات نهایی است که طی یک دوران معین، معمولاً یک سال، در یک کشور تولید می‌شود، $REER_{i,t}$ نرخ ارز واقعی مؤثر که نشان دهندهٔ ارزش یک واحد پول داخلی در برابر میانگین وزنی پول رایج شرکای تجاری (چندکشور) است و به عنوان یکی از معیارهای مهم سنجش رقابت‌پذیری بین‌المللی تلقی می‌شود، $VULN_{i,t}$ کلمه آسیب پذیری از ریشه لاتین آسیب[۱] گرفته شده است که به معنای صدمه زدن است و با قرار گرفتن در معرض آسیب به دست می‌آید (Briguglio,2016). در حوزه اقتصاد کلان، آسیب‌پذیری به عنوان شوک به رشد اقتصادی در نظر گرفته می‌شود (سز و راگاب[۲]، ۲۰۱۲). گیلامونت[۳] (۲۰۰۹) تعریفی پویا از آسیب‌پذیری ارائه می‌کند و آن را به عنوان ریسکی می‌داند که رشد اقتصادی در یک زمان معین به طور قابل توجهی و به طور گسترده توسط شوک کاهش می‌یابد. شاخص آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی از میانگین حسابی دو شاخص قرارگرفتن در معرض شوک و شوک به دست آمده است. شاخص در معرض قرار گرفتن شوک خود از میانگین وزنی ۵ مولفه شامل اندازه جمعیت، دوری از بازارهای جهانی، تمرکز صادرات، سهم کشاورزی، جنگل‌داری و شیلات در تولید ناخالص داخلی و سهم جمعیت ساکن در مناطق ساحلی به دست آمده است. شاخص شوک نیز از میانگین وزنی ۳ شاخص شامل قربانیان بلایای طبیعی، بی‌ثبات در تولید محصولات کشاورزی و بی‌ثباتی در صادرات و خدمات به دست آمده است. در الگوی (۱)، t نشان دهندهٔ دوره زمانی سالانه و i نشان دهندهٔ شاخص کشور و ε_{it} نشان دهندهٔ جزء خطا می‌باشد. داده‌ها و اطلاعات آماری مورد استفاده در این تحقیق برای متغیرهای لگاریتم جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و نرخ ارز واقعی موثر از سایت سایت کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل آنکتاد[۴]، آزادسازی تجاری چندجانبه از سایت هرتیج[۵]، آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی از سایت فردی[۶] و برای لگاریتم تولید ناخالص داخلی حقیقی سرانه از بانک جهانی[۷] طی دوره زمانی ۲۰۱۹-۱۹۹۶ برای کشورهای عضو D8 در نظر گرفته شده است.

۴.برآورد مدل تحقیق

[1] Vulnerare
[2] Seth & Ragab
[4] Guilaumont
[5] Unctad
[6] Heritage Foundation
[1] http://www.ferdi.fr.
[2] World Bank

در این بخش، مدل با استفاده از داده‌های تابلویی در دوره زمانی (۲۰۱۹-۱۹۹۶) برآورد شده است. قبل از برآورد نهایی مدل ابتدا ضروری است برخی پیش آزمون‌ها بررسی گردد که نتایج آن‌ها در این بخش ارائه شده است.

۴-۱. آزمون ریشه واحد لین، لیو، چو (LLC[1])

ابتدا ایستایی متغیرها با استفاده از آزمون ریشه واحد مورد بررسی قرار می‌گیرد. آزمون‌های مانایی به منظور جلوگیری از رگرسیون کاذب و یافتن روابط تعادلی بین متغیرها می‌باشد. جهت بررسی مانایی متغیرها در این پژوهش از آزمون ریشه واحد لین، لیو، چو (LLC) استفاده شده است. نتایج آزمون ریشه واحد LLC در جدول*1* مشخص گردیده است. نتایج جدول*1*، نشان می‌دهد که تمامی متغیرهای مدل از جمله لگاریتم جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، لگاریتم جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، آزادسازی تجاری چندجانبه و نرخ ارز واقعی مؤثر در سطح مانا هستند، اما متغیرهای شاخص آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی و لگاریتم تولید ناخالص داخلی حقیقی سرانه بر پایه قیمت ۲۰۱۰ با یک مرتبه تفاضل گیری مانا شدند (*Levin, Lin & Chu,2002*).

جدول*1*. نتایج آزمون ریشه واحد LLC (منبع: یافته‌های تحقیق)

متغیر	سطح		تفاضل مرتبه اول	
	مقدار احتمال	آماره	مقدار احتمال	آماره
$lnOUTFDI_{i,t}$	۰,۰۱۷۱	-۲,۱۱	-	-
$ln\ INFDI_{i,t}$،	۰,۰۳۵۳	-۱,۸۳۲	-	-
$TPW_{i,t}$	۰,۰۳۲۴	-۱,۸۴	-	-
$VULN_{i,t}$	۰,۴۳۸	-۰,۱۵	۰,۰۰۰۵	-۳,۲۶
$lnGDP_{PC_{i,t}}$	۰,۹۸۶	۲,۲۱	۰,۰۰۰۰	-۱۷,۰۹
$REER_{i,t}$	۰,۰۴۶	-۱,۶۸	-	-

۴-۲.آزمون F لیمر

در مرحله بعدی همگن بودن کشورهای مورد مطالعه بررسی می‌شود. در این آزمون که به وسیله آماره آزمون F صورت می‌گیرد، فرضیه صفر، همگن بودن کشورهای مورد بررسی می‌باشد، بنابراین رد فرضیه صفر مبین استفاده از روش‌های داده‌های تابلویی و عدم رد فرضیه صفر بیانگر استفاده از

1

روش حداقل مربعات معمولی تجمیع شده[1] می‌باشد. در این مطالعه با توجه به اینکه آماره F محاسبه شده از F بحرانی جدول به مراتب بزرگتر می‌باشد بنابراین فرضیه صفر مبنی بر همگن بودن کشورها رد می‌شود.

جدول ۲. نتایج آزمون F لیمر(منبع: یافته‌های تحقیق)

آزمون	ارزش احتمال	مقدار آماره
F	۰,۰۰۰۰	۱۸,۱۴

۴-۳.آزمون هم‌جمعی کائو

آزمون کائو جهت بررسی هم‌جمعی بین متغیرها استفاده می‌شود. در این آزمون فرضیه صفر به صورت عدم وجود هم‌جمعی و فرضیه مخالف آن به صورت وجود هم‌جمعی در بین متغیرهای مدل مطرح گردیده است، نتایج این آزمون با احتمال (۰,۰۰۰۷) و آماره (۳,۱۹۱۱-) حاکی از آن است که فرضیه صفر، عدم وجود هم جمعی رد شده و فرضیه مخالف آن وجود هم جمعی در بین متغیرها پذیرفته می‌شود.

. نتایج آزمون هم جمعی کائو(منبع: یافته‌های تحقیق) 3جدول

معادله	آماره	احتمال
آزادسازی تجاری چندجانبه و آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی بر جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی	-۳,۱۹۱۱	۰,۰۰۰۷

۴-۴.برآورد مدل و تحلیل نتایج

با توجه به اینکه در رابطه ۱، متغیر وابسته به صورت وقفه زمانی به عنوان متغیر مستقل در مدل لحاظ شده است. لذا تخمین مدل با استفاده از روش گشتاورهای عمومی تعمیم‌یافته، در قالب جدول زیر آورده شده است.

. نتایج تخمین مدل اصلی(منبع: یافته‌های تحقیق) 4 جدول

متغیرها	ضرایب	انحراف معیار	آماره Z	ارزش احتمال
$\ln OUTFDI_{i,t}$	۰,۶۴	۰,۳۵۲۹	۱,۸۴	۰,۰۶۰

[1] Pooled Ieast Squares

$\ln INFDI_{i,t}$	۰,۲۱	۰,۱۲۲۳	۱,۷۵	۰,۰۸۰
$TPW_{i,t}$	۳,۹۰	۲,۲۲۶۳	۱,۷۵	۰,۰۸۰
$VULN_{i,t}$	۰,۹۹	۰,۳۷۵	۲,۸۷	۰,۰۰۴
$\ln GDP_{PC_{i,t}}$	۸,۳۱	۲,۶۴۶۰	۳,۱۴	۰,۰۰۲
$REER_{i,t}$	-۰,۰۰۶	۰,۰۰۴	-۱,۴۸	۰,۱۴

$\ln INFDI_{it}$بیانگر ضریب لگاریتم جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی که اثری مثبت و معنی‌دار بر خروج سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارد و مبین این مطلب است که با افزایش جریان‌های ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و اثرات سرریز آن‌ها، توانایی سرمایه‌گذاران داخلی برای سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای مقصد بهبود یافته و از این طریق منجر به افزایش جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشور میزبان می‌شود که این نتیجه سازگار با مطالعه یآو و همکاران[1] (۲۰۱۶) می‌باشد. TPW_{it} نشان دهنده ضریب آزادسازی سیاست تجاری چند جانبه بوده که اثری مثبت و معنی‌دار بر خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارد و بیانگر این مطلب است که با توجه به اینکه در کشورهای عضو D8 میزان شاخص آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی بالا است، بیشتر در معرض شوک‌های اقتصادی قرار دارند و چون آزادسازی تجاری چندجانبه می‌تواند از یک سو کانال انتقال شوک‌های اقتصادی نیز باشد، بنابراین می‌توان به این نتیجه رسید که اگر در کشوری میزان شاخص آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی بالا باشد، افزایش آزادسازی تجاری چندجانبه منجر به فرار سرمایه و افزایش میزان جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌شود. $VULN_{it}$ بیانگر ضریب شاخص آسیب پذیری ساختار اقتصادی که تاثیری مثبت و معنی‌دار بر خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارد و گویای این نکته است که سطح بالای شاخص آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی به دلیل عوامل مخرب زیاد مانع جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی شده است. ثبات سیاسی یکی از عناصر مهمی است که می‌تواند بر محیط داخلی کشور و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی اثر قابل توجهی داشته باشد زیرا بی‌ثباتی سیاسی می‌تواند به طور بالقوه سرمایه موجود برای شرکت‌هایی را که مایل برای سرمایه‌گذاری خارجی هستند را کاهش دهد از این‌رو تعداد شرکت‌های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را کاهش داده و منجر به افزایش جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی شود که

[1] Yao et al

نتیجه فوق سازگار با مطالعات گلوبرمن و شاپیرو[۱] (۲۰۰۲)، بلونیگن[۲] (۲۰۰۵) و کول و همکاران[۳] (۲۰۰۹) می‌باشد. $\ln GDP_{pc_{it}}$ بیانگر ضریب لگاریتم تولید ناخالص داخلی سرانه حقیقی که رابطه‌ای مثبت و معنی‌دار با خروج سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارد و بیانگر این نکته است که سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی یک کشور، به سطح توسعه اقتصادی آن (بر اساس تولید ناخالص داخلی سرانه اندازه‌گیری شده) و کشورهای پیشرو بستگی دارد. همان‌طور که کشورها توسعه می‌یابند مزایای مالکیت آن‌ها بهبود یافته و توانایی آن‌ها برای سرمایه‌گذاری در خارج افزایش می‌یابد. بنابراین کشورهای داخلی می‌توانند از این مزیت‌های مالکیت زمانی که در خارج از کشور سرمایه‌گذاری می‌کنند بهره‌مند شوند از این‌رو، افزایش تولید ناخالص داخلی سرانه منجر به افزایش و سرریز جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به سایر کشورها شده که نتیجه فوق مطابق با مطالعات دانینگ[۴] (۱۹۸۸) و دوران و اوبدا[۵] (۲۰۰۵) می‌باشد. $\mathrm{REER_{it}}$ بیانگر ضریب نرخ واقعی ارز مؤثر که اثری منفی و معنی‌دار بر خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی داشته و بیانگر این نکته است که با افزایش نرخ واقعی ارز میزان صادرات اسمی و سطح رقابت کاهش می‌یابد و با توجه به کاهش ارزش پول ملی بستر مناسب برای سرمایه‌گذاران خارجی فراهم شده و سرمایه‌های خود را جهت سرمایه‌گذاری وارد می‌کنند، از این‌رو جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی کاهش می‌یابد که نتیجه فوق سازگار با مطالعه بولینگ و همکاران[۶] (۲۰۰۷) می‌باشد.

در ادامه به بررسی آزمون‌های سازگاری تخمین‌زننده گشتاورهای عمومی تعمیم یافته می‌پردازیم. سازگاری تخمین‌زنندهٔ GMM به معتبر بودن فرض عدم همبستگی سریالی جملات خطا و ابزارها بستگی دارد. این اعتبار به وسیله آزمون سارگان و آماره M2 بررسی می‌شود. آزمون سارگان معتبر بودن ابزارها را بررسی می‌کند و آماره M2 وجود همبستگی سریالی مرتبه دوم در جملات خطای تفاضلی مرتبه اول را آزمون می‌کند. عدم رد فرضیهٔ صفر در هر دو آزمون به معنی عدم همبستگی سریالی و معتبر بودن ابزارها است. به عبارتی تخمین زنندهٔ GMM در صورتی سازگار است که همبستگی سریالی مرتبه دوم در جملات خطا از معادله تفاضلی مرتبه اول وجود نداشته باشد و متغیرهای ابزاری مورد استفاده معتبر باشند. در مدل گشتاورهای عمومی تعمیم‌یافته، مهم‌ترین آزمون برای بررسی اعتبار متغیرهای ابزاری انتخاب شده، آزمون سارگان است. آماره آزمون سارگان

[2] Globerman & Shapiro
[3] Blonigen
[4] Cole et al
[5] Dunning
[1] Durán & Ubeda
2 Bolling et al

دارای توزیع کای دو با درجه آزادی برابر با تعداد محدودیت‌های بیش از حد مشخص است. در این آزمون، فرضیه صفر به معنی انتخاب مناسب متغیرهای ابزاری مورد استفاده در مدل و تأیید انتخاب این متغیرها است که در این مطالعه متغیرهای مصرف انرژی و موجودی سرمایه به عنوان متغیرهای ابزاری مورد استفاده قرار می‌گیرند. نتایج آزمون سارگان در جدول ۵ آورده شده است.

جدول 5. نتایج آزمون سارگان(منبع: یافته‌های تحقیق)

آزمون	Chi2	ارزش احتمال
سارگان	۱,۳۸۳۷	**۱,۰۰۰**

با توجه به اینکه، به بررسی معتبر بودن متغیرهای ابزاری مورد استفاده در تخمین مدل پرداخته می‌شود، ارزش احتمال۱.۰۰۰، فرضیه صفر مبنی بر معتبر بودن متغیرهای ابزاری مورد استفاده را نمی‌توان رد کرد، پس متغیرهای ابزاری مورد استفاده مورد تأیید قرار می‌گیرند. ارتباط نداشتن پسماندها در دوره‌های زمانی مختلف، یکی دیگر از فروض کلاسیک است که باعث خودهمبستگی بین اجزا اخلال می‌شود. در این راستا برای بررسی عدم وجود خودهمبستگی بین اجزای اخلال، آزمون آرلانو-باند انجام می‌گیرد.

. نتایج آزمون خودهمبستگی آرلانو-باند(منبع: یافته‌های تحقیق) 6جدول

Order	Z	ارزش احتمال
AR(1)	-۱,۸۸	**۰,۰۵۹۳**
AR(2)	-۱,۴۳	**۰,۱۵۱۶**

با توجه به مقدار آماره Z و ارزش احتمال به دست آمده که مقدار آن بیش از ۵ درصد است. فرضیه صفر مبنی بر عدم وجود خودهمبستگی تفاضل‌های مرتبه اول جملات اختلال قابل رد نمی‌باشد به عبارتی خودهمبستگی مرتبه اول و دوم در تفاضل‌های مرتبه اول جملات اختلال وجود ندارد از این رو عدم وجود همبستگی در مدل تأیید می‌گردد.

۶. نتیجه‌گیری

اصل آزادسازی تجاری به عنوان یکی از اصول اساسی و مهم سازمان تجارت جهانی جهت رشد و توسعه کشورها محسوب می‌شود. آزادسازی تجاری در سطح بین‌المللی، یکی از اهداف اصلی تأسیس این سازمان است. این هدف از طریق کاهش موانع تجاری، از جمله حقوق گمرکی یا تعرفه‌ها و کاهش محدودیت‌های وارداتی حاصل می‌شود و هنگامی که کاهش محدودیت‌های

تعرفه‌ای و تجاری در چند کشور اجرا شود به صورت آزادسازی تجاری چند جانبه خواهد بود. در بسیاری از بررسی‌ها، آزادسازی تجاری از طریق رقابت بین المللی و انتقال تکنولوژی منجر به رشد و توسعه کشورها شده و منجر به جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌شود. یکی دیگر از عواملی که تأثیر بسزایی بر جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارد می‌توان به شاخص آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی اشاره نمود. شاخص آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی می‌تواند ناشی از اتخاذ سیاست‌های یک کشور باشد، لذا شاخص مذکور یک پدیده ذاتی یا دائمی نیست. بنابراین آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی را می‌توان به استعداد یک کشور برای در معرض زیان قرار گرفتن از جانب فشارهای اقتصادی خلاصه نمود. از جمله عواملی که می‌تواند ساختار اقتصادی کشور را تحت تأثیر خود قرار دهد: فساد، رانت، قاچاق، تروریسم، عدم ثبات اقتصادی و سیاسی است. اگر کشوری با اتخاذ سیاست‌های مناسب بتواند از عوامل مذکور ممانعت به عمل آورد از ساختار اقتصادی استوار بهره‌مند بوده و در مقابل شوک‌های اقتصادی از انعطاف بیشتری برخودار خواهد بود. از طرفی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به شدت تحت تأثیر فضای کسب و کار کشور میزبان بوده و آسیب‌پذیری اقتصادی و مشکلات ساختاری اقتصادی منجر به خروج سرمایه از کشور شده و اثر منفی بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارد. اغلب کشورها به دلیل عدم ایجاد بستر مناسب اقتصادی، فقدان شرایط مناسب مبتنی بر نیازهای بازار منجر به خروج سرمایه‌گذاران خارجی می‌شود. خروج سرمایه مانع استفاده از امکانات بازارهای جهانی، برای رشد تولیدات داخلی می‌شود. چالش اساسی کشورهای میزبان سرمایه پذیر، اتخاذ سیاست‌هایی جهت مقابله با میزان آسیب‌پذیر بودن ساختار اقتصادی در مقابل شوک‌های احتمالی وارده بر اقتصاد کشور و همچنین با ایجاد فضای مناسب جهت تجارت بین‌المللی با سایر کشورها که هر دوی این عوامل در راستای جلوگیری از خروج جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از اهمیت بالایی برخودار خواهند بود. از این‌رو، هدف تحقیق حاضر بررسی تأثیر آزادسازی تجاری چندجانبه در بستر میزان آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی بر جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای عضو D8 با رویکرد گشتاورهای تعمیم یافته (GMM) طی دوره زمانی ۲۰۱۹- ۱۹۹۶ است. نتایج پژوهش فوق حاکی از آن است که رابطه مثبت و معنی‌داری بین متغیرهای آزادسازی تجاری چندجانبه و آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی بر جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای مورد مطالعه برقرار می‌باشد. در نتیجه جهت اثر گذاری مثبت آزادسازی تجاری چندجانبه بر جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، لازم است میزان آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی را از

طریق بهبود زیرساخت‌های کشور و اصلاح ساختارهای اقتصادی کاهش یابد که نتایج فوق سازگار با مطالعات گناگنون و ایلر[1] (۲۰۱۷)، کیم نانگنون[2] (۲۰۱۷)، نانگنون (۲۰۱۷)، کالی[3] (۲۰۱۱) می‌باشد. با عنایت به سایر نتایج تحقیق اثر متغیر تولید ناخالص داخلی حقیقی بر خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی مثبت و معنی‌دار بوده و نتیجه مذکور مطابق با مطالعات دانینگ[4] (۱۹۸۸) و دوران و اوبدا[5] (۲۰۰۵) می‌باشد. در نهایت اثر ضریب متغیر نرخ ارز موثر واقعی بر خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی منفی و معنادار بوده و بیانگر این مطلب است که با افزایش نرخ واقعی ارز میزان صادرات اسمی و سطح رقابت کاهش می‌یابد و با توجه به کاهش ارزش پول ملی بستر مناسب برای سرمایه‌گذاران خارجی فراهم شده و سرمایه‌های خود را جهت سرمایه‌گذاری وارد می‌کنند از این‌رو، جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی کاهش می‌یابد که نتیجه فوق متناسب با مطالعه بولینگ و همکاران[6] (۲۰۰۷) می‌باشد. از این‌رو در کشورهایی که سطح توسعه پایین وجود دارد، شاخص آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی بالا خواهد بود و سیاست آزادسازی تجاری چندجانبه منجر به فرار سرمایه و افزایش جریان خروجی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌گردد. آزادسازی تجاری چندجانبه و شاخص آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار در سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی کشورها محسوب می‌شود. با توجه به موارد ذکر شده جهت تأثیرگذاری مثبت بر جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی جهت رشد و توسعه کشورها و همچنین تأثیرگذاری مثبت آزادسازی تجاری چندجانبه بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی پیشنهاد می‌گردد، در جهت اصلاح سیاست‌های اقتصادی با هدف کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی، توسعه و تنوع صادرات، کاهش کسری بودجه با انظباط مالی، مهار تورم با افزایش بهره‌وری اقدامات اساسی صورت گیرد و تدابیر مناسبی از جمله بهبود زیرساخت‌های کشور، ثبات اقتصادی، ثبات سیاسی، افزایش تولید ناخالص داخلی، کاهش فساد، افزایش سلامت اقتصاد از طریق ایجاد محیط کسب و کار و افزایش اشتغال می‌تواند با اجرای خردمندانه منجر به بهبود وضعیت اقتصادی کشور شده و کاهش آسیب‌پذیری ساختاری اقتصادی را تحقق سازد.

References

Africano, A., Magalhaes, M .(2005). FDI and Trade in Portugal: A Gravity Analysis .FEB Working Paper.

[1] Gnangnon & Iyer
[2] Gnangnon & kim
[3] Collie
[4] Dunning
[5] Durán & Ubeda
[1] Bolling et al

Albulescu, C.T. (2016). The Interaction between Trade and FDI: the CEE countries experience .Management Department, University of Poitiers, No.2.

Al-Sadig, Ali. (2009). The Effects of Corruption on FDI Inflows. Cato Journal, Vol. 29, No. 2.

Baltagi, B. H. (2002). Econometric Analysis of Panel Data, Chichester, United Kindgom.

Bandyopadhyay, S. T., Sandler and Younas, J. (2013) .Foreign Direct Investment, Aid, and Terrorism (Vols. 1-26) Oxford Economic Papers.

Bates, S., Angeon, V. (2015). Promoting the sustainable delevopment of small island developing states: insights from vulnerability and resilience analsis, Région et Développement n° 42-2015.

Blonigen, B.A., (2005). A Review of the Empirical Literature on FDI Determinants. NBER Working Paper 11299.

Bolling, C., Shane, M, Roe, T., (2007). Exchange rates and U.S. foreign direct investment in the global ptocessed food industry. Agric. Resour. Econ. Rev. 36, 230-238.

Briguglio, L. (2014). A Vulnerability and Resilience Framework for Small States. Bynoe-Lewis, D. Building the Resilience of Small States: A Revised Framework. London Commonwealth Secretariat.

Briguglio, L. and Vella, M. (2016), "Trade openness and volatility", Handbook of small states: Economic, Social and Environmental Issues, 42-52.

Cole, M.A., Elliott, R, J, R., Zhang, J., (2009). Corruption, govermance and FDI location in China: a province-level analysis. J. Dev. Stud. 45(9), 1494-1512.

Collie, R. D. (2011). Multilateral Trade liberalisation: foreign direct investment and the volume of world trade .Economic Letters .Vol. 113, 47–49.

Dellis, K., Sondermann, D., & Vansteenkiste, I. (2020) .Drivers of Genuine FDI Inflows in Advanced Economics. Quarterly Review of Economics and Finance.

Dunning, J.H., (1998). Explaining International Production. George Allen and Unwin, London.

Duran, J.J., Ubeda, F., (2005). The investment development path of newly developed countries. Int. J. Econ. Bus. 12 (1), 123-137.

Elahi, Nasser and Al-Hayari, Reza and Yousefi Sheikh Robat, Mohammad Reza (2020). Structural Barriers to Foreign Direct Investment in Iran, Bi-Quarterly Journal of Economic Studies and Policies, Year 7, Issue 1, Spring and Summer, 2020, Consecutive Issue 13, pp 195-119. (In Persian)

Fshari, M. (2018). Investigating the Impact of Real Exchange Rate Stability Systems on Iran's Foreign Direct Investment Flow (Markov Nonlinear

Rotation Model Approach). Quarterly Journal of Economic Growth and Development Research, 31. (In Persian)

Fugazza, M. & Trentini, C .(2014). Empirical insights on market access and foreign direct investment. UNCTAD Policy Issues in International Trade and Commodities. Study Series, No 63.

Globerman, S., Shapiro, D., (2002). Global foreign direct investment flow: the role of governance infrastructure. World Dev. 30(11), 1899-1919.

Gnangnon, S. K., Iyer, H. (2017). Structural Economic Vulnerability, Trade Policy and FDI Inflows (Vol 8). J. Int. Commer.

Gnangnon, S.K. (2017). Effect of multilateral trade liberalization on foreign direct investment outflows amid structural economic vulnerability in developing countries .Research in International Business and Finance.

Gnangnon, S.K. (2017) .Multilateral Trade liberalization and Foreign Direct Investment Inflows (Vol 37). Economic Affairs, No. 1.

Greene, W. H. (2008). Econometric Aanalysis, sixth edition, New Jersey, Upper Saddle River: Pearson International.

Guilaumont, P. (2010). Assessing The Economic Vulnerability of Small Island Developing States and The Least Developed Countries", The Journal of Development Studies, No.5, Vol.46, pp. 828-854.https://www.wto.org/.

Guillamount, P. (2009), " An economic vulnerability index: its design and use for international development policy", Oxford Development Studies. 37(3), 193-228.

Kianpour, S., Piri, M. (2019). Factors affecting foreign direct investment of Mena countries. Quarterly Journal of Economic Development Policy, 1. (In Persian)

Levin, A. Lin, C. F. & Chu, C. S. J. (2002). "Unit root tests in panel data: asymptotic and finite-sample properties". Journal of econometrics, Vol.108, No.1. pp.1-24.

Mafazi, B., Tabatabai, Z., and Abtahi, Y. (2018). The effects of institutional quality and foreign exchange market pressure on foreign direct investment: An interstate study. Quarterly Journal of Strategic and Macro Policies, 14.(In Persian)

Najarzadeh, R., and Maleki, M. (2005). Investigating the Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth with Emphasis on Oil Exporting Countries. Economic Research Quarterly, No. 23, pp 147-163.(In Persian)

Nikpey Pesyan, Vahid and Shahbazi, Kiomars(2022).Spatial analysis of the effect of terrorism on attracting foreign direct investment in the Middle East, Quarterly Journal of Quantitative Economics, February 1400, pp. 20-45. (In Persian)

Peasantry, Z and Afarinesh Far, S. (2017).Analysis of the impact of business environment on attracting foreign direct investment in Iran. Iranian Economic Research Quarterly, 62, pp 1-30. (In Persian)

Polyxeni, k., & Theodore, M. (2019). An empirical investigation of FDI inflows in developing economies: Terrorism as a determinant factor .The Journal of Economic Asymmetries, University of Thessaly.

Rifat, M. (2013). Interactive Relationship between Regional Business Integration and Foreign Direct Investment, University of Isfahan, 21, pp 809-828. (In Persian)

Röhn, O., Sánchez, A. C., Hermansen, M., and M. Rasmussen (2015). Economic Resilience." A new set of Vulnerability Indicators for OECD Countries", OECD Economics Department Working, pp. 1249

Sadeghi, Seyed Kamal (2012). Investigating the Factors Affecting Inclusive Growth in Iranian Provinces (Generalized Torque Approach), Journal of Regional Economics and Development, 20 (6), pp 205-221. (In Persian)

Seth, A., and A. Ragab (2012). Macroeconomic Vulnerability in Developing Countries: Approaches and Issues", Working Paper, International Policy Centre for Inclusive Growth, No.94.

Shahabadi, A. And Pouran, R. (2012). Investigating the Relationship between Foreign Direct Investment and Trade in Iran. Journal of Commerce, 62, pp 1-28. (In Persian)

Suri, Ali (2013). Advanced econometrics with the use of Stata and Eviews, Farhangology Publications, Tehran. (In Persian)

Yao, S., Wang, P., Zhang, J., Ou, J., (2016). Dynamic relationship between Chinas inward and outward foreign direct investment. China econ. Rev. 40, 54-70.